

УДК [655.254.22:655.28.0228](477.42)

Давидова Л. В.,

асистент кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології Житомирського державного університету ім. Івана Франка

КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КНИГОВИДАННЯ: СПЕЦИФІКА РОБОТИ РЕДАКТОРА І КОРЕКТОРА РЕГІОНАЛЬНИХ ВИДАВНИЦТВ

У статті розглядаються проблемні питання роботи редактора і коректора, які працюють у регіональних видавництвах, їх вплив на процес редакційно-видавничої підготовки авторського оригіналу, дотримання видавничих стандартів, формування культури видання, кінцеву якість книги, підвищення рівня культури споживача.

Ключові слова: культура видання, редактор, коректор, видавництво.

Постановка проблеми. У сучасних умовах, що склалися на українському ринку книговидавання, редактор і коректор мають забезпечити якісну редакційно-видавничу підготовку авторського оригіналу, дотримання видавничих стандартів, кінцеву якість видання, що сприяє підвищенню рівня культури споживача.

Українське книговидавання відіграє важливу роль у самоусвідомленні нації, формуванні культури, духовності та водночас є свідченням національно-культурного відродження українського народу. Книга була і залишається найефективнішим засобом передачі знань та ідей у їх єдності та цілісності, а читання книги — найактивніше сприяє виробленню універсальної та фундаментальної картини світу, формування різнобічного світогляду, глибинних переконань людини, стимулюванню її участі в житті суспільства [1].

Важливими складовими формування культури сучасного українського книговидавання є робота регіональних видавництв, досвід місцевих фахівців, які працюють над створенням якісної книги.

Актуальність теми полягає у дослідженні особливостей роботи редактора і коректора на прикладі видавництв Житомирської області різних форм власності, адже рівень професійної компетенції працівників безпосередньо впливає на якість видання, його конкурентоспроможність на ринку друкованої продукції.

Специфіка роботи редактора розглядається у «Літературному редагуванні» Р. Г. Іванченка, «Літературному редагуванні» В. В. Різуна, «Стилістиці й редагуванні» А. О. Капелюшного, «Художньо-технічному редагуванні» В. Е. Шевченко та інших, особливості роботи коректора у сучасних умовах проаналізовано у підручнику «Коректура» Т. С. Крайнікової. Однак у цих

дослідженнях не розглядаються проблеми у роботі редактора і коректора в регіональних видавництвах, хоча реалії їхньої роботи мають значні відмінності порівняно з умовами роботи працівників провідних видавництв ринку друкованої книжкової продукції.

Мета дослідження — схарактеризувати специфіку роботи редактора і коректора регіональних видавництв (на прикладі Житомирської області) під час створення якісної української книги, ознайомити з кращими книжковими виданнями Житомирщини.

Результати. Суспільно-культурне призначення книги й книговидання інтерпретується у кількох аспектах: як фактор культури; як інструмент формування культурних цінностей і установок; як засіб поширення культури у просторі та часі; як механізм впливу на суспільство. Традиційна книговидавнича справа у сучасному світі продовжує залишатися прерогативою національної культури, тоді як її новітня, електронна форма — глобальної культури [2].

На думку М. Сікорського, культура видання складається з комплексу показників, які забезпечують найефективніше використання книги читачем: оптимальний обсяг, доцільний науково-довідковий апарат, що підвищує її інформаційні можливості, раціональне сучасне оформлення, доброякісне поліграфічне виконання, відповідність усіх елементів побудови книги загалом типу видання [3].

Дослідниця Н. Черниш зазначає: «Культура видання — ступінь відповідності видання (усіх його складових) завданням найбільш ефективного користування ним. Висока культура видання забезпечується: по-перше, наявністю всіх елементів, необхідних для повноцінного використання видання різними читачами; по-друге, таким вибором змісту і форми цих елементів, при якому будь-які операції читача з виданням (наведення довідок, орієнтація у структурі тощо) могли б здійснюватися максимально швидко й успішно; по-третє, доцільним і водночас цінним з мистецького боку художньо-технічним оформленням видання» [4].

Регіональний статус не применшує соціокультурної функції регіональних видавництв. Класична регіональна книга акцентує цінність місцевого в різнобарвній картині спільного, інтегрує регіон у тканину національної культури. Тому старання регіональних видавництв розгортаються в руслі національної видавничої справи. Повноцінні регіональні видавництва поєднують у своєму статусі й діяльності географічний, соціокультурний і функціональний аспекти. Вони є чи не в кожному регіоні [5, с. 264].

У Житомирській області станом на 1 січня 2014 року працює понад 40 підприємств поліграфії та видавництв. З них — 11 друкарень, 19 видавництв, решта — поліграфічні підприємства. В області функціонує 241 підприємство книготорівлі різних форм власності. Зокрема, 24 спеціалізовані книжкові магазини, 49 відділів у магазинах, 54 кіоски, 105 прилавків та 9 наметів (павільйонів).

Відповідно до статистичних даних, підприємства поліграфічно-видавничої галузі області за IV квартал 2013 року випустили вітчизняної друкованої продукції та надали поліграфічних послуг на 4563,2 тис. грн. Видано 130 назв книжкової продукції загальним накладом 54,8 тис. примірників, у тому числі 52 назви книг та збірок місцевих авторів загальним накладом 10,3 тис. примірників [6].

Активну видавничу діяльність проводять Житомирське комунальне книжково-газетне видавництво «Полісся», краєзнавче видавництво «Волинь», ПП «Рута», ФОП Кирилук І. В., видавець Косенко М. Г., редакційно-видавничі відділи Житомирського національного агроекологічного університету, Житомирського державного технологічного університету, видавничий центр Житомирського державного університету імені Івана Франка та ін.

Підвищенню культури сучасного українського книговидання у регіоні сприяє обласний щорічний конкурс «Краща книга року», заснований Департаментом інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Житомирської обласної державної адміністрації. Відповідно до Положення, завдання конкурсу «Краща книга року» полягає у підвищенні ролі книги у житті суспільства, вдосконаленні рівня редакційно-видавничої підготовки та якості поліграфічного виконання видань, поширенні кращого досвіду роботи видавництв та поліграфічних підприємств.

Конкурс проводиться за такими номінаціями:

- «Мій край» (наукові та науково-популярні дослідження, пізнавальна та навчальна література (крім підручників), довідкові та енциклопедичні видання з історії краю);
- «Особистість і доба» (біографічні дослідження, присвячені видатним діячам науки і культури);
- «З глибини знань» (навчальні посібники, довідники, енциклопедичні та науково-пізнавальні видання, словники);
- «Поезія року» (поетичні збірки авторів Житомирської області, що дістали громадське визнання та високу оцінку літературної критики);
- «Проза року» (романи, повісті, збірки оповідань, новел, есе місцевих авторів, які отримали громадське визнання та високу оцінку фахівців і критиків);
- «Світ дитинства» (різножанрові ілюстровані видання для дітей дошкільного віку, школярів та підлітків);
- «Кращий літературний дебют» (прозові та поетичні твори місцевих авторів віком до 30 років);
- «Мистецтво друку» (книги, надруковані на вітчизняній поліграфічній базі і випущені на високому поліграфічному рівні);

- «Гран-прі» (унікальне, фундаментальне видання універсальної тематики, яке стало подією у вітчизняному книговидаванні) [7].

За повідомленням прес-служби Житомирської облдержадміністрації, 2013 року на розгляд оргкомітету автори та видавництва області представили 32 видання. Після їх детального вивчення та аналізу члени організаційного комітету визначили переможців у дев'яти номінаціях.

У номінації «Гран-прі» перемогу здобув Михайло Пасічник за книгу «Свідомість удосвіта» (ПП «Рута»). Нагороду «Мистецтво друку» розділили між собою ФОП Кирилюк І. В., видання «Житомирський вернісаж. Краса України. Житомирщина» та ПП «Рута», книга Михайла Полюги «Избранные произведения в 2-х томах». Нагороду «Мій край отримала книга «Козацтво Волині–Житомирщини» (керівник авторського колективу Сергій Щерба), видрукована у видавництві «Полісся». Переможцем номінації «Поезія року» став Василь Яр (Ярмолюк) зі збіркою «Вірші з поля», кращими прозаїками стали Олександр Кухарчук з історичним романом у двох частинах «Козацька Русь. Неопалима купина», «Козацька Русь. Сплондрована калина» (ПП «Рута») та Людмила Крикливець із романом «Йду до осені» (видавництво «Полісся»). У номінації «Світ дитинства» перемогла поетеса Світлана Штатська зі збіркою «Ква-сонет» (видавництво «Полісся»), а кращим літературним дебютантом став Вадим Жалюк з книгою «Дорослі@діти». У номінації «З глибин знань» відзначено науковців Житомирського державного університету імені Івана Франка Любов Башманівську і Ніну Білоус за «Практикум з методики викладання літератури» та Антона Лісовського за «Етюди з методики викладання літератури». Номінацію «Особистість і доба» розділили між собою Олександр Чирков за книгу «Метафоричний театр Петра Авраменка» (ФОП Євенок О. О.) і Володимир Савченко з трилогією «Фрески пам'яті» (ПП «Рута»).

Зрозуміло, що якісна робота видавництва з авторським оригіналом неможлива без залучення досвідченого редактора і коректора. У більшості видавництв Житомирщини редактор виконує всі організаційні функції і здійснює літературне редагування водночас, а функції художнього редактора виконує дизайнер. Технічний редактор задає необхідні технічні характеристики всіх елементів видання, оскільки досконало знає технологічний процес.

Варто зауважити, що найкраще штат працівників укомплектовано у Житомирському комунальному книжково-газетному видавництві «Полісся», де працюють редактор, технічний редактор, коректор. Тут авторський оригінал проходить усі етапи редакційно-видавничої підготовки. Інші регіональні видавництва залучають фахівців для виконання робіт за угодою, переважно це стосується роботи коректора, а іноді й редактора, технічну ж редакцію подекуди здійснює оператор комп'ютерного верстання чи дизайнер.

Суттєвим недоліком в опрацюванні авторського оригіналу є те, що доволі часто коректурні виправлення виконує філолог, який не обізнаний з правилами уніфікації, комп'ютерного набору і верстання, не володіє методикою внесення виправлень за допомогою коректурних знаків. Значна кількість працівників місцевих видавництв не мають фахової освіти, опановують необхідні знання самотужки, на практиці, тож коректурні знаки у роботі не використовують, трапляються порушення вимог видавничих стандартів. Відтак страждає якість майбутнього видання. Доволі часто автор свідомо скорочує терміни на редакційно-видавничу підготовку видання, намагаючись здешевити видання, якомога швидше отримати віддруковану книгу. Не сприяє високій культурі видання і тенденція до збільшення виходу книг в авторській редакції, без залучення до роботи над нею фахівців. Тож говорити про культуру і якість книги, виготовленої похапцем, не доводиться.

Серед редакторів-початківців побутує хибна думка про те, що редагувати художні твори досить просто, оскільки, мовляв, для цього важливе лише досконале знання літературної мови. Насправді ж це далеко не так. Складність і специфіку редагування таких текстів визначає різноманіття типологічних характеристик того чи іншого літературного твору. Отож, щоб кваліфіковано впоратися із відповідальним завданням, такому редакторові, окрім володіння фаховими навичками, необхідно, по-перше, знати специфіку літературної праці, по-друге, легко орієнтуватися в типології художніх творів та видань [8, с. 313–314]. Доволі складно молодим редакторам працювати і з матеріалом відомого автора, адже складається хибне враження, що текст маститого письменника не містить стилістичних вад і помилок.

Чи не найвагомішою причиною зниження культури книги сьогодні є недотримання єдиних видавничих стандартів. Найчастіше порушуються правила оформлення титулу, звороту титулу, вихідних відомостей та випускних даних. Певні проблеми з'являються при класифікації неперіодичних видань за інформаційними ознаками, плутанина виникає і у випадку оформлення відомостей про упорядника.

Виготовлення книги за всіма стандартами засвідчує професіоналізм колективу, якість редакційно-видавничого процесу, турботу про читача. Результати щорічного конкурсу «Краща книга року» слугують підтвердженням прагнення регіональних видавництв Житомирщини створювати сучасний якісний продукт. Одним з позитивних моментів є наявність у багатьох видавництв Житомирщини власної поліграфічної бази, що дає можливість оперативно віддрукувати книгу, яка пройшла редакційно-видавничу обробку. Попри значну частку російськомовних видань на українському книжковому ринку, слід зазначити, що на Житомирщині видається переважно українська книга.

Лідерами є видання краєзнавчої тематики, поетичні збірки, навчальні і наукові видання. Суттєвою підтримкою для місцевих авторів є Програма випуску соціально значущої літератури, яка діє на Житомирщині з 2008 року.

Підвищенню професійного рівня сучасних редакторів і коректорів сприяло б осучаснення документів, які регламентують діяльність цих фахівців. Детального перегляду потребує стандарт, яким послуговуються у своїй роботі коректори — «СИБИД. ГОСТ 7.62-90. Знаки для разметки оригиналов и исправления корректурных и пробных оттисков. Общие требования», який набув чинності ще 1991 року. Відтоді технології кардинально змінились. Це вплинуло на проведення редакційно-видавничого процесу, певна частина операцій і знаків виправлення нині не відповідає сучасним реаліям, є застарілою. Допомогти у фаховій підготовці видання можна було б частково за допомогою комп'ютерної коректури, принаймні на початковому етапі опрацювання тексту, проте програма для комп'ютерної коректури «РУТА» у вигляді, в якому вона існує, не дозволяє покладатися на результати таких виправлень і потребує ретельного доопрацювання.

Підготовка редактора і коректора з високими професійними компетенціями для регіону стала можливою завдяки роботі кафедри видавничої справи, редагування та основ журналістики у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Активно до роботи з майбутніми редакторами залучаються спеціалісти-практики. Невід'ємною частиною підготовки майбутніх фахівців є вивчення основ літературного, художнього, технічного редагування, коректури із обов'язковим застосуванням коректурних знаків. Закріпити отримані теоретичні знання допомагають практичні і лабораторні заняття, під час яких студенти створюють власні проекти із обов'язковими етапами редагування та коректури, дотримуючись видавничих стандартів. Важливим елементом закріплення здобутих знань є проходження виробничої практики у місцевих видавництвах. Останнім часом спостерігається позитивна тенденція працевлаштування випускників, дозволяючи робити висновок, що рівень підготовки молодих фахівців відповідає тим вимогам, які ставить перед редактором сьогодення.

Висновки. Розглянувши специфіку роботи редактора і коректора на прикладі видавництв Житомирської області, проаналізувавши кращі книжкові видання регіону, можна зазначити, що друкована продукція, яка випускається місцевими видавництвами, здебільшого має якісну редакційно-видавничу підготовку і може формувати культуру потенційного читача. Професійний редактор і коректор завжди ставиться до своєї роботи критично. Обов'язковою умовою успіху є подолання самолюбства, сприйняття зауважень і порад колег та керівництва, тісна співпраця з автором і повага до нього, адже саме автор є головною персоною, завдання ж професіонала — допомогти відшліфувати певні моменти, жодним чином не підміняючи авторське бачення своїм.

На відміну від провідних видавництв, у регіональних простежується суцільність функцій кількох працівників через брак висококваліфікованих спеціалістів та невеликий штат. Так, у багатьох видавництвах Житомирщини редактор виконує всі організаційні функції і здійснює літературне редагування, а іноді й коректуру, функції художнього редактора виконує дизайнер або технічний редактор. Невеликі видавництва залучають редактора і коректора для виконання робіт за угодою, а технічну редакцію доволі часто здійснює оператор комп'ютерного верстання.

Зважаючи на тривалість процесу підготовки редактора і коректора з високими професійними компетенціями, на нашу думку, слід значно більше уваги приділяти спілкуванню молодих фахівців із досвідченими працівниками, сприяти можливостям переймати досвід справжніх професіоналів з багаторічним стажем, які працюють у видавництвах, організовувати майстер-класи з відомими видавцями. Значна увага місцевими видавництвами має приділятися дотриманню видавничих стандартів. Підвищенню культури сучасного українського книговидання на рівні регіональних видавництв сприятиме участь місцевих фахівців у міжнародних і всеукраїнських книжкових форумах, ярмарках, семінарах, які проводять фахівці Книжкової палати України. На прикладі специфіки роботи редактора і коректора видавництв Житомирщини можна аналізувати спільні і відмінні аспекти роботи видавництв інших регіонів України.

Література:

1. *Українське книговидання. Стан і проблеми* — [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://sd.net.ua/2010/07/16/ukrayinske-knigovidannya-stan-i-problemi.html>.
2. *Гастинициков В.* Проблеми українського книговидання у засобах масової інформації — [Електронний ресурс] — Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...
3. *Сикорский Н. М.* Теория и практика редактирования. — М. : Высш. шк., 1980. — 148 с.
4. *Черниш Н. І.* На шляху до культури сучасної української книги // Друкарство. — 2004. — № 2 (55). — С. 29–32.
5. *Теремко В.* Видавництво-XXI. Виклики і стратегії : монографія / Василь Теремко. — К. : Академвидав, 2012. — 328 с. — (Серія «Монограф»).
6. *Стан інформаційного простору Житомирської області у 2013 році (IV кв.)* — [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=110573&cat_id=101483.
7. *Розпорядження* голови обласної державної адміністрації № 253 від 21.08.2013 Про затвердження Положення про проведення обласного щорічного конкурсу «Краща книга року» — [Електронний ресурс] — Режим доступу : zhitomir-region.gov.ua/law/2175.doc.
8. *Тимошик М. С.* Книга для автора, редактора, видавця : Практичний посібник. — 2-ге вид., стереотипне / М. С. Тимошик. — К. : Наша культура і наука, 2006. — 560 с.

Давыдова Л. В. Культура современного украинского книгоиздания: специфика работы редактора и корректора региональных издательств.

В статье рассматриваются проблемные вопросы работы редактора и корректора, которые работают в региональных издательствах, их влияние на процесс редакционно-издательской подготовки авторского оригинала, соблюдение издательских стандартов, формирование культуры издания, конечное качество книги, повышение уровня культуры потребителя.

Ключевые слова: культура издания, редактор, корректор, издательство.

Davydova L. The culture of modern Ukrainian book publishing: specific character of work of the editor and corrector of the regional publishing houses.

This articles deals with the problematic questions concerning work of the editor and corrector, engaged in the regional publishing houses, their influence on the process of editorial — publishing training of the author's original, keeping up the standards, developing publishing culture, the final quality of the book, rising the level of culture of a consumer.

Keywords: publishing culture, editor, corrector, publishing house.

УДК 372.882

Д'ячук С. В.,

*старший викладач кафедри видавничої справи та редагування
Видавничо-поліграфічного інституту Національного технічного університету
України «КПІ»*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ СТУДЕНТАМ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ВИДАВНИЧА СПРАВА ТА РЕДАГУВАННЯ»

У статті йдеться про вивчення психології творчості в рамках курсів історії української та зарубіжної літератури. Знання з психології творчості є важливим складником професійної підготовки майбутніх фахівців — журналістів, редакторів, видавців.

Ключові слова: психологія творчості, творчий задум, персоніфікація образів, творча уява, інтуїція, натхнення.

Постановка проблеми. Традиційно викладання літератури (як української, так і зарубіжної) у вищій школі розглядають як істотний чинник художньо-естетичного виховання студентів соціогуманітарних напрямів підготовки,